

Nigehban Cemiyet-i Askeriyesi

Nigehban Cemiyet-i Askeriyesi, "Askerlerin Bekçileri" anlamını taşımaktadır. Cemiyet, Ocak 1919'da kurulmuştur. Programı, 7 Ocak 1919'da, *Alemdar* gazetesinde yayımlanan Cemiyetin, kurucuları; Kiraz Hamdi Paşa, Erkan-ı Harp Miralayı Refik Bey, Topçu Binbaşı İsmail Hakkı Efendi, Erkan-ı Harp Binbaşı Nevres Bey, Tayyar Paşa, Kaymakam Fettah Bey, Yüzbaşı Celal Bey, Mustafa Natık Paşa, Tüfekçi Yakup Usta, Recep Paşa, Emekli Mirliva Suphi Paşa, Filipeli Tahsin Bey, Köse Muhittin Bey'dir. Cemiyet'in kurucuları arasında, Mustafa Kemal Paşa'nın Nutuk'ta belirttiği gibi kötü işleri yüzünden ordudan çıkarılmış ya da emekliye sevk edilmiş, ahlaksızlıkları ile tanınmış kişiler de bulunmaktaydı.

Cemiyetin temel amacı, İttihat ve Terakki Dönemi'nde ordudan uzaklaştırılmış olan alaylı subayların görevlerine geri dönmelerini sağlamak ve söz konusu tasfiyelerin sorumlularını cezalandırmaktı. Damat Ferit Paşa tarafından desteklenen Cemiyetin programına göre üyelerin siyasal faaliyette bulunmaları ve herhangi bir siyasal derneğin peşinden gitmeleri yasaklanmıştı. Aksi davranışta bulunanların askerlik mesleğinden uzaklaştırılacakları da yine aynı programda belirtilmiştir.

Kendilerini İttihatçı düşmanı olarak gören Nigehbancılar, bu yönleri nedeniyle Müdafaa-ı Hukuk cemiyetlerine de karşı tavır sergilemişler ve hatta zaman zaman Anadolu'da Kuvayımiliye karşıtı hareketlerin içinde yer almışlardır. Tevfik Paşa'nın sadrazam olduğu dönemde kurulmuş olan Nigehban Cemiyet-i Askeriyesine karşı, Tevfik Paşa başından beri karşı çıkmış ve Cemiyeti izlettirmiştir. Cevat Paşa'nın Harbiye Nazırı olduğu dönemde, Cemiyetle ilgili kovuşturma başlamışsa da Hükûmet değişikliği nedeniyle bunun sonu gelmemiştir.

Nigehban Cemiyet-i Askeriyesinin İstanbul'daki faaliyetleri, Damat Ferit'in sadrazam olmasından sonra daha da gelişmiş ve Cemiyete Harbiye Nezareti Merkez Kumandanlığında bir bina bile tahsis edilmiştir. Anadolu'da gelişen ulusal hareketin, aslında İttihatçı bir nitelik taşıdığı ve Hristiyanlık aleyhinde olduğu yolunda propaganda yapan Nigehban Cemiyet-i Askeriyesi, özellikle Damat Ferit'in görevden ayrılmasından sonra hem İstanbul hem de Anadolu tarafından tepkiyle karşılanmış ve bir anlamda iki ateş arasında kalmıştır. Sivas Kongresi'nde kurulmuş olan Heyet-i Temsiliyenin de karşı olduğu ve mücadele ettiği cemiyetler arasında bulunan Nigehban Cemiyet-i Askeriyesi, 20 Ekim 1919'da feshedilmişse de İstanbul hükûmetinin güçsüzlüğü nedeniyle "Kızıl Hançer Cemiyeti" adı altında gizli ve yeni bir örgüt olarak faaliyetlerine devam etmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, Nutuk'ta bu Cemiyet için şu ifadeleri kullanmıştır:

"Bir de, Efendiler, bilirsiniz ki, İstanbul'da Askerî Nigehban Cemiyeti diye bir bozguncu grubu türemiştir. O zamanki bilgilere göre, bu grubun başında bulunanlar, Kiraz Hamdi Paşa, hırsızlıktan dolayı ordudan kovulmuş, Kurmay Albay Refik Bey, eski Halaskâr Grubu'ndan Binbaşı Kemal Bey, eski Bandırma Sevkiyat Başkanı Topçu Binbaşlarından Hakkı Efendi ve daha bu dernekle ilişkisini kesip kesmediğini bilinmeyen ve ordudan atılmış bulunan Kurmaş Binbaşı Nevres Bey gibi çeşitli yolsuzlukları yüzünden ordudan atılmış yahut da emekli edilmiş bulunan kimselerle, ahlâksızlıkları ile tanınmış az sayıdaki kimselerden ibaretti. İşte bu dernek, İdam gazetesinin 23 Eylül 1919 tarih ve 8123 sayılı nüshasında bir bildiri yayınlamıştı. Dernek, bu bildiriyle, kendilerine vatan ve milletin bekçisi süsünü vermek istiyordu. Cevat Paşa'nın Harbiye Nâzırlığı zamanında, bu dernek hakkında kovuşturmaya başlanmıştı. Değişikliklerden dolayı arkası kesildi. Böyle bir derneğin varlığı ve faaliyeti ordu mensuplarının sınırlarını geriyordu. Heyet-i Temsiliye'ye müracaatlar başlamıştı. 12 Ekim 1919 tarihinde, Harbiye Nâzırı Cemal Paşa'dan, kendi başarısı bakımından, bu fesat yuvasının kökünden sökülüp atılmasını ve mensuplarının şiddetle cezalandırılmalarını ve bu

yoldaki işlemlerin orduya bildirilmesini rica ettim. Cemal Paşa'dan 14 Ekim'de aldığım "bu kesin olarak kararlaştırılmıştır" şeklindeki kısa ve kesin dilli telgrafı 15 Ekimde bütün orduya özel olarak duyurdum. Fakat Cemal Paşa'nın bu kesin kararının hiçbir zaman uygulandığını hatırlayamıyorum."

Nigehban Cemiyet-i Askeriyesi, Hürriyet ve İtilaf Fırkası ile birlikte İngiliz yanlısı bir politika izlemekle kalmamış, aynı zamanda bu politikanın bir parçası olarak Müdafaa-ı Hukuk cemiyetlerinin gelişmesini önlemek için çaba sarf etmiş ve bu yöndeki iç isyanlara aktif olarak katılmıştır.

Karabiga ve Bandırma çevresinde yıkıcı faaliyetlerde bulunan Nigehbancılar, yabancı işgaline ortam hazırlamak için Trabzon ve Samsun civarında Hıristiyanlara saldırı planları yapmışlarsa da bunda başarılı olamamışlardır.

1920 yılında Düzce'de isyancılarla iş birliği yapan Nigehbancılar, Kuva-yı İnzibatîyenin kurulmasında önemli rol oynamışlardır. Kuva-yı İnzibatîyenin Haziran 1920'de, TBMM'ye bağlı birlikler tarafından kesin olarak yenilgiye uğratılmasının ardından, siyasal varlığı sona eren Cemiyetin üyeleri, sonraki günlerde de yıkıcı faaliyetlerini devam ettirmişlerdir. Bu arada, 1922 yılında, Hükûmeti devirmek amacıyla "Necat ve İtilâ Cemiyeti"ni kurmuşlar ve bu nedenle de yargılanarak bir kez daha hapis cezasına çarptırılmışlardır. Ankara İstiklal Mahkemesi tarafından da Hürriyet ve İtilafçılarla birlikte yargılanmışlar, yine ağır cezalar almışlardır.

Temuçin Faik ERTAN

KAYNAKÇA

AKŞİN, Sina, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele**, Cilt I, Cem Yayınevi, İstanbul 1976.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, **Nutuk**, Cilt I, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1971.

GÖZTEPE, Tarık Mümtaz, **Osmanoğullarının Son Padişahı Vahideddin Mütareke Gayyasında**, İstanbul 1969.

KARABEKİR, Kazım, **İstiklal Harbimiz**, 2. Baskı, İstanbul 1969.

SARIHAN, Zeki, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü**, III Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1985.

TANSEL, Selahattin Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, Cilt IV, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1978.

TUNAYA, Tarık Zafer, **Türkiye'de Siyasal Partiler. Mütareke Dönemi**, Cilt II, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1986.

21/11/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/nigehban-cemiyet-i-askeriyesi/?pdf=3433> adresinden erişilmiştir